

LIETUVOS TSR MOKSLŲ AKADEMIJA
ISTORIJOS INSTITUTAS
LIETUVOS TSR ISTORIJOS PROBLEMINĖ MOKSLINĖ TARYBA

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1979 METAI

VILNIUS „MOKSLAS“ 1981

INSTITUTE OF HISTORY
OF THE ACADEMY OF SCIENCES OF THE LITHUANIAN SSR
THE SCIENTIFIC PROBLEM BOARD
OF THE HISTORY OF THE LITHUANIAN SSR

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1979

VILNIUS

1981

INSTITUT FÜR GESCHICHTE
DER AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN DER LITAUISCHEN SSR
PROBLEMISCHER-WISSENSCHAFTLICHER RAT
FÜR GESCHICHTSFORSCHUNG DER LITAUISCHEN SSR

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1979

VILNIUS

198

АКАДЕМИЯ НАУК ЛИТОВСКОЙ ССР
ИНСТИТУТ ИСТОРИИ
НАУЧНЫЙ СОВЕТ ПО ПРОБЛЕМАМ ИСТОРИИ
ЛИТОВСКОЙ ССР

ЕЖЕГОДНИК
ИСТОРИИ
ЛИТВЫ

ГОД 1979

ВИЛЬНЮС «МОКСЛАС» 1981

Redakcinė kolegija

Jonas DOBROVOLSČAS, Mečislovas JUČAS, Vytautas MERKYS, Vacys MILIUS, Giedrė NIUNKIENĖ, Rita STRAZDŪNAITĖ (sekretorė), Henrikas ŠADŽIUS, Adolfas TAUTAVIČIUS, Bronius VAITKEVIČIUS (vyr. redaktorius), Regina ŽEPKAITĖ (vyr. redaktorius pavaduotoja)

Išleista LTSR MA Istorijos instituto užsakymu

Li 237

Lietuvos istorijos metraštis = Ежегодник истории Литвы =
The year-book of Lithuanian history / LTSR MA, Istorijos in-tas,
LTSR istorijos problem. moksl. taryba; Red. kolegija: B. Vaitkevičius (vyr. red.) ir kt.— V.: Mokslas.

Leidž. nuo 1973 m.

1979 m. 1981. 176 p. Lygiagr. antr. taip pat vok. Str. santr. rus. LTSR MA istorijos in-to leid. 1979 m. bibliogr. / O. Adomonienė, p. 141—143. Bibliogr. nuorodos išnašose.

0505040000

BBK 63.3(2Liet.)
9(TL)

M $\frac{10604-071}{M854(10)-81}$ Z-81

© LTSR MA Istorijos institutas, 1981

MŪSŲ JUBILIATAI

JUOZAS JURGINIS

Plati ir daugiašakė akademiko Juozo Jurginio mokslinė ir visuomeninė veikla. Pagrindinė jo tyrimų kryptis — XVI a. Lietuvos socialiniai-ekonominiai santykiai ir kultūra. XVI a. įvyko esminiai ūkio socialinės struktūros, politinės santvarkos ir kultūros poslinkiai, nulėmę vėlesnį krašto ūkinį ir intelektualinį veidą. Neatsitiktinai, ypač rusų istorikai M. Liubavskis, M. Dovnar-Zapolskis, F. Leontovičius, I. Lappo, V. Pičeta tyrė XV—XVI a. Lietuvos Metrikos aktus. Bet rusų istorikai neskyrė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir etninės lietuvių apgyvendintos Lietuvos, kurią sudarė Vilniaus, Trakų vaivadijos ir Žemaitijos seniūnija. Rusų istorikų darbai buvo paremti „juridinės mokyklos“ principais ir nepriimtini metodologiniu požiūriu.

Lietuvos istorikas skirtingai nuo kitataučių, be aktų medžiagos, savo istorinėse studijose galėjo panaudoti lietuviškąją raštiją, tautosaką ir retrospektyviniu metodu taikyti jas žilos praeities studijoms. J. Jurginis savo darbus pradėjo ne tuščioje lietuviškoje dirvoje. K. Jablonskio paragintas ir jo konsultuojamas, jis ėmė tirti baudžiavos išgalėjimo klausimus Lietuvoje. 1952—1960 m. paskelbė Mokslų Akademijos darbuose straipsnių apie trilaukio ūkio išgalėjimą, žagrę, žemės dirbimo ir trėšimo būdus, feodalinės tėvonijos — bajoro sodybos vidinę struktūrą, teritorinę laisvų alodistų bendruomenę, feodalinės valstybės reikšmę žemių feodalizacijos procese. J. Jurginis įžvelgė genetinį ryšį tarp pirmąsios teritorinės bendruomenės alodistų ir laisvų žemdirbių jos irimo ir ankstyvojo feodalizmo metu.

Vėliau J. Jurginis sprendė sudėtingą feodalinės rentos atsiradimo, prievolinio vieno — tarnybos klausimus. 1962 m. išėjo jo knyga „Baudžiavos išgalėjimas Lietuvoje“. Po knygos pasirodymo J. Jurginis dar ne kartą grįžo prie anksčiau jo iškeltų klausimų ir juos papildė, taisė, naujai aiškino tarprespublikiniuose Rytų Europos agrariniuose simpoziumuose ir pagaliau 1978 m. išleido „Lietuvos valstiečių istoriją“. Ne kartą šituos ir visai naujus XV—XVI a. agrarinius klausimus J. Jurginis kėlė tarptautiniuose forumuose — tarybinių ir lenkų istorikų susitikimuose, Taline vykstančiose tarptautinėse konferencijose kartu su Vokietijos Demokratinės Respublikos ir Lenkijos Liaudies Respublikos istorikais, tarptautiniuose etnografų kongresuose Čikagoje, Tokijyje, Delyje. Svarbesni klausimai būtų šie: feodalinė žemėvalda ir jos formų evoliucija (tėvonija ir beneficija), feodalų luomo struktūra ir žemutinės jo dalies virtimas valstiečiais (bajorai, žiemionys), feodalinio imuniteto kaip feodalinės nuosavybės atributo raida, ūkio feodalizacijos arba vadinamoji antroji baudžiavos laida, miestų magdeburgijų likimas esant feodalinėi žemės nuosavybei, miestų jurdikos ir feodalinė jų prigimtis. Šiais savo darbais J. Jurginis nusipelnė plataus tarptautinio pripažinimo. Dėl valstiečių alodo su juo diskutuojama sąjunginėje spaudoje («Вопросы истории», 1973, № 12).

Be XV—XVI a. agrarinės tematikos, užimančios J. Jurginio mokslinėse studijose svarbiausią vietą, autorius daug rašo kultūros istorijos klausimais. 1965 m. pasirodė jo monografija „Renasansas ir humanizmas Lietuvoje“. Tuo metu tai buvo pionieriška knyga, atvėrusi duris į Lietuvos kultūros istorijos tyrimus. Kartu su I. Lukšaitė yra įteikęs „Mokslo“ leidyklai rankraštį „Lietuvos kultūros istorijos bruožai“.

Daug pastangų J. Jurginis įdėjo vertinant marksistinę metodologiją LDK politinę istoriją, t. y. nusakant LDK vaidmenį Rytų Europoje ir santykiuose su Lenkija. Šiais klausimais jis parašė skyrius naujausioje Lietuvos TSR istorijoje (rusų kalba). Ryškus

J. Jurginio kaip mokslinių leidinių organizatoriaus vaidmuo. Jis yra „Lietuvių karo su kryžiuočiais“, „Lietuvos pilių“, „Vilniaus miesto istorijos“, serijos „Acta historica Lituanica“ parengimo ir išleidimo iniciatorius. J. Jurginis — nenuilstamas mūsų istorikų A. Janulaičio, J. Jonyno, K. Jablonskio raštų leidėjas. Jis dalyvauja „Lituanistinės bibliotekos“ serijos leidimo darbe. Pagaliau J. Jurginis yra istorijos mokslo populiarintojas, paskelbęs daug šio žanro darbų — „Istorija ir poezija“ (1969), „Pagonybės ir krikščionybės santykiai“ (1976), „Legendos apie lietuvių kilmę“ (1971), „Kazimieras Liščinskis“ (1957), „Mikalojus Katkus“ (1963). Dar yra vienas jo mokslinės ir mokslinės organizacinės veiklos baras — istorijos kursai ir vadovėliai. 1957 m. išėjo iš spaudos Lietuvos TSR istorijos I tomas. J. Jurginis, vienas iš autorių ir redkolegijos narių, gavo už šį darbą respublikinę premiją. J. Jurginis paskelbė vadovėlį „Lietuvos meno istorijos bruožai“ (1960), vidurinėms mokykloms „Lietuvos TSR istoriją“ (1957), kurios išėjo 6 laidos.

J. Jurginio moksliniai interesai labai platūs. Jis rūpinasi lietuvių kultūrinio palikimo skelbimu ir vertinimu, lietuviškosios raštijos paminklais, pagoniškosios ir krikščioniškosios kultūros santykiais, Lietuvos likimu po Liublino unijos, Renesanso epochos ir švietėjų filosofija, bajorų ir valstiečių nacionalinės savimonės ir kitais klausimais. Palinkėkime J. Jurginiui jo gražios sukakties — septyniasdešimtmecio — proga dar daug kūrybingų metų, energijos ir sveikatos realizuojant sumanytus darbus.

M. Jučas

ANGELE VYŠNIAUSKAITĖ

Angelė Vyšniauskaitė yra gimusi 1919 m. gegužės 15 d. Skriaudžių kaime (dabar — Prienų raj.). 1952 m. baigė Vilniaus pedagoginio instituto Lietuvių kalbos ir literatūros fakultetą.

1955 m. birželio mėn. TSRS MA Etnografijos in-to Mokslinėje taryboje Maskvoje apgynė istorijos mokslų kandidato disertaciją tema „Lietuvių kolūkiečių šeimos buitės“ (moksl. vadovas — ist. dr. P. Kušneris). 1961 m. jai suteiktas vyresnės mokslinės bendradarbės mokslinis vardas.

Nuo 1948 m. rugsėjo 16 d. dirba Lietuvos TSR MA Istorijos institute. 1961—1971 m. vadovavo naujai sukurtam Etnografijos sektoriui, nuo 1971 m. rudens — to sektoriaus vyr. moksl. bendradarbė.

A. Vyšniauskaitė — daugelio mokslinių straipsnių, paskelbtų respublikos, sąjunginiuose ir užsienio moksliniuose leidiniuose, autorė. Pažymėtini jos darbai kolektyviniuose leidiniuose „Lietuvos etnografijos bruožai“, „Lietuviai“ (daugiatomyje „Pasaulio tautos“), monografijos „Lietuvių šeimos tradicijos“, „Lietuvių valstiečių šeimos raida“, „Lietuvos valstiečių linininkystė“. Daug rašo mokslo populiarinimo straipsnių periodikoje, talkininkauja Lietuviškajai tarybinei enciklopedijai.

A. Vyšniauskaitė daug prisidėjo prie Etnografijos sektoriaus etnografinės medžiagos rankraštyno sukūrimo: nuo 1949 m. dalyvaudama Instituto etnografinėse ekspedicijose, yra surinkusi ir perdavusi rankraštynei gausios medžiagos (aprašų, fotonegatyvų, piešinių) įvairiais lietuvių liaudies materialinės ir dvasinės kultūros klausimais. Yra parengusi anketų tokiai medžiagai rinkti.

Pagrindinės A. Vyšniauskaitės mokslinių tyrinėjimų sritys yra: 1) Lietuvos valstiečių šeimos istorija, 2) šeimos papročių istorija, 3) Lietuvos valstiečių linininkystės istorija.

Be Tarybų Lietuvos kolūkiečių šeimos struktūros ir santykių tyrinėjimo, A. Vyšniauskaitė yra nagrinėjusi feodalizmo ir kapitalizmo laikotarpių lietuvių neišsidalijusios šeimos struktūrą, šios šeimos formos irimo savitumus ir priežastis, turtinius jos santykius. Šia tema skaitė pranešimą 1964 m. Maskvoje VI tarptautiniame antropologijos ir etnologijos mokslų kongrese.

Savo darbais ji daug prisidėjo prie lietuvių liaudies geriausių šeimos (ir kalendorinių švenčių) tradicijų panaudojimo šių dienų šeimos ir visuomeninėms šventėms praturtinti.

Reikšmingą vietą jos mokslinėje veikloje užima lietuvių linininkystės technikos ir pirminio apdirbimo technologijos, taip pat su šia ūkio šaka susijusių darbo papročių tyrinėjimai, atlikti rengiant Pabaltijo istorinį-etnografinį atlasą. Autorė įrodė lietuvių linininkystės inventorius, įgūdžių ir papročių nemažą savitų etninių bruožų bendrume Ryčių Europos linininkystės raidos kontekste.

A. Vyšniauskaitės vadovaujami keturi aspirantai ir du sektoriaus moksliniai bendradarbiai sėkmingai parengė ir apgynė kandidatines disertacijas.

Aktyvi visuomeninė veikla — būdingas A. Vyšniauskaitės gyvenimo bruožas. Vilniaus m. Lenino rajono Tarybos deputatė, Liaudies teismo tarėja, „Žinijos“ draugijos aktyvistė, LTSR paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos talkininkė, Vilniaus m. LDT vykdomojo komiteto Tradicijų tarybos narė — tai dalis visuomeninės veiklos, kurią atliko ir atlieka jubiliatė.

Geros sveikatos ir ilgų kūrybingų metų linki jai respublikos etnografai.

V. Morkūnas